

Cultuur
Film
Media
Boeken
Theater
Muziek
Beeldende
kunst
Agenda

Filosoof en bosbouwer Wouter Oudemans uit Wedde schreef een spraakmakend boek over planten en bomen. „Het zijn extreem slimme wezens, maar ze hebben wel een beperking: ze kunnen niet rennen.”

Job van Schaik

'Denk nou vooral niet dat er een doel is in het leven", zegt filosoof Wouter Oudemans. Hij licht uitbundig. „Je wordt als mens aan alle kanten gestuurd. Je kunt wel proberen om de zaken in de hand te houden, maar dat lukt je toch niet." We zitten in de woonkamer van Oudemans' landhuis op Landgoed Tenaxx in Wedde. Onderwerp van gesprek is de bomentuin die hij hier heeft aangelegd en die op 2 mei opengaat voor publiek. „Volkomen toevallig ontstaan, zoals alles in het leven."

Oudemans (63) komt uit een oud geslacht van landgoedeigenaren en bosbouwers. In zijn onlangs verschenen boek *Plantaardig - Vegetatieve filosofie* beschrijft hij onder meer hoe via Landgoed Schovenhorst op de Veluwe, in 1848 gesticht door zijn betovergrootvader, de douglasspark Nederland veroverde. Dus, dacht uw verslaggever, zal er wel een vooropgezet plan hebben gezeten achter het arboretum, dat de afgelopen jaren verrees op een voormalig aardappelveld in Oost-Groningen.

Oudemans lacht opnieuw. „Helemaal niet! Ik wilde een agrarisch bedrijf beginnen en zat eigenlijk te denken aan melkgeiten. In Enschede hebben we een bedrijf gehad met 200 zookoeien, dus met dieren werken kunnen we wel. Maar de gemeente Bellingwedde vond dat uit milieuoogpunt niet zo'n goed idee. 'Wat willen jullie dan', vroeg ik. 'Rododendrons', opperden ze. 'Goed', zeiden mijn vrouw en ik, 'dan gaan we dat doen'."

De rododendrons bleken echter bevattelijk voor ziektes. „Toen pas bedacht ik me: Mijn familie heeft altijd aan bomentuinen gedaan, dat zou ik kunnen doen! Kun je zien hoe stom een mens is: je doet iets en dan pas zie je de volgende stap. Terwijl het achteraf helemaal klopt." Het is een mooie illustratie van wat Oudemans in *Plantaardig* schrijft: „Het wordt steeds duidelijker dat mensen zo zelfstandig niet zijn. Ze worden gestuurd door miljoenen jaren oude erfelijke eigenschappen, ook wanneer zij zelf iets bedenken of iets willen."

900 SOORTEN

In Wedde staat nu een bomenpark dat volgens Oudemans uniek is in de wereld. „Om twee redenen: ten eerste is het een filosofisch arboretum en ten tweede bevat het vernieuwde grootste verzameling treurvormen ter wereld. Op onze website staat een lijst met ongeveer 1100 soorten treurbomen die in de gematigde klimaatzone kunnen overleven. Daarvan hebben we hier nu ongeveer de helft staan. Ik denk dat we op den duur op 900 soorten uitkomen."

Ook de verzameling treurbomen - varianten van bomen met hangende takken, waarvan de treurwilg de bekendste is - is bij toeval ontstaan. „Ik wilde eerst, net als mijn opa, een arboretum maken op plantengeografische grondslag, met de verschillende werlde delen en de bomen die daar groeien. Toen kwam ik toevalligerwijze in Assen en daar heb je dus al zo'n soort arboretum. Gigantisch groot! Dat was precies wat ik wilde, maar dan veel beter."

Ook dat plan ging derhalve niet door. Oudemans en zijn vrouw hadden in die tijd net het eerste van hun inmiddels drie historische landhuizen in Groningen gekocht: de monumentale boerderij Hefswal in Uithuizermeeden, die nu verhuurd wordt als groepsaccommodatie. „Ik reed door die fantastische Noord-Groningse landerijen en daar zag ik van die slingeruinen met allemaal treurbomen. Toen dacht ik: dat is het."

De bomentuin in Wedde heeft Oudemans - gepensioneerd bijzonder hoogleraar wijsbe-

geerte aan de Universiteit Leiden - sterk beïnvloed in zijn denkbeelden. Het is de belangrijkste drijfveer geweest voor het schrijven van *Plantaardig*, dat inmiddels aan zijn tweede druk toe is. Samen met Norbert Peeters probeert Oudemans in het boek de filosofische consequenties van de evolutietheorie van Charles Darwin en navolgers als Richard Dawkins nader te duiden, met name vanuit plantaardig perspectief.

„Bomen en planten zijn heel raar", zegt Oudemans. „Het zijn extreem slimme wezens, maar ze hebben wel een beperking: ze kunnen niet rennen." Hij schaterlacht. „Aan de andere kant zijn ze soms juist ontzettend snel in hun reacties. Kijk naar hoe een springbalsemien zijn zaad verschiet: dat knalt eruit!" De afstand tussen mensen en bomen is kleiner, dan hij altijd had gedacht, ontdekte de filosoof. „Zij proberen, op hun manier, ook te overleven en wenden daar alles voor aan wat nodig is."

SCHUINORDENING

De strakke scheidslijnen die wij mensen gewend zijn te trekken tussen mensen, dieren en planten, of tussen natuur en cultuur, zijn in werkelijkheid poreus, betoogt Oudemans in *Plantaardig*. De taal en het begripapparaat waarmee wij de wereld te lijf gaan en overzichtelijk pogen te houden, roept een schijnordening op. Als je de plantenwereld bestudeert, wordt dat nog duidelijker. „Neem bijvoorbeeld 'identiteit'. Wat is nou een boom? Het blad, het hele ding of de oppeenvolging van generaties?"

Klonen vormen eveneens filosofisch een probleem als het gaat om identiteit. „De Devil's Walkingstick, die wij hier ook hebben, gaat ergens omhoog de lucht in, maar ondergronds groeien de wortels verder. En dan gaat hij even verderop weer omhoog; hij loopt als een wandelstok. Dat fenomeen zie je bij heel veel planten. Dan krijg je dus de vraag: waar houdt de identiteit van de boom of de plant op en waar begint hij?"

Ook de menselijke identiteit is niet zo vast als we geneigd zijn te denken, zegt Oudemans, en hetzelfde geldt voor onze individualiteit, die net zo onzeker en vluchtig is. „Dat kun je leren van een plant: jij weet niet precies wat van jou is. Dat is ook de reden dat ik in mijn boek mijn familie erbij haal. Dat is niet voor de aardigheid maar om te laten zien dat ik niet ik ben, net zomin als de boom de boom is. Ik ben voor een deel ook mijn voorvaderen. Daar kan ik mezelf niet van losmaken."

Oudemans noemt de ondermijning van de menselijke identiteit de belangrijkste boodschap van zijn boek. De bosbouwende filosoof lacht maar weer eens. „Dat gaat vrij ver hoor, de gedachte dat jij geen eenheid bent", zegt hij niet niet-aflatende vrolijkheid. „Al is het idee natuurlijk niet nieuw." Hij wijst op het postmodernisme, waarin al korte metten werd gemaakt met tegenstellingen als natuur-cultuur en subject-object. In *Plantaardig* voorziet hij het failliet van het overzichtelijk afgebakende, menselijke wereldbeeld van een evolutionair-biologische basis.

De belangrijkste les van de evolutie van het leven is dat niks vaststaat of onveranderlijk is, betoogt Oudemans in zijn boek. „Alles varieert voortdurend en de overgangen gaan niet vloeiend, maar met kleine schokjes, onvoorspelbaar en onbeheersbaar. Kijk naar die naaldbomen hier langs de vijver: allemaal varianten van dezelfde soort en allemaal anders." Identiteiten, soorten, individuen: alles loopt in elkaar over en ontwikkelt zich in relatie tot andere levende wezens en de omgeving.

En dat geldt dus ook voor de mens. Het is

een van de redenen waarom Oudemans een hekel heeft aan een woord als 'reflecteren', die vermeend uniek menselijke eigenschap. „Dat woord suggereert: ik sta erbuiten en heb een soort zuiver inzicht, een zuiver bewustzijn, los van alles. Nou, dat kun je vergeeten. Ik ben onderdeel van de natuur en dat geldt ook voor de boeken die ik schrijf. Dat zijn gewoon nieuwe varianten in de natuurlijke variatie."

In zijn bomentuin in Wedde leerde Oudemans om de wereld meer te bezien vanuit plantaardig perspectief. Dat leidde tot verrassende observaties. Zo zijn we gewend om het ontstaan van de landbouw, ongeveer 12.000 jaar geleden, te beschouwen als de domesticatie van grassen en dieren, omdat onze voorouders toen begonnen met het verbouwen van granen en het houden van vee. In *Plantaardig* laat Oudemans zien dat je het ook kunt omkeren.

„Mensen behoren tot de vergraste soorten", schrijft hij. „Van oudsher leven zij van de hoefdieren die bestaan van het gras." Met de introductie van de landbouw veroverden de grassen de planeet, terwijl ze mensen dwongen tot een nieuwe bestaanswijze, waarbij de jagers-verzamelaars hun zwervende, bewegelijke bestaan opgaven. Zoals Oudemans het formuleert: „Planten zijn (...) onbeweeglijk. Het lukte ze om de mensen die zij domesticceren tot eenzelfde onbeweeglijke heid te brengen."

Hoe je het ook bekijkt, denk vooral niet dat het allemaal een of ander doel dient, zegt Oudemans. „Het leven is een doelloos spel - een spel van de eeuwig hoppende genomen die jou gebruiken om zichzelf te vernieuwenvullen. Je bent de voortschrijdende robot, die precies doet wat de genen van jou verwachten. Mensen vergeten wel eens dat het de aard van een levend wezen is dat hij zich voortplant: seks betekent genetische variatie en dat geeft meer mogelijkheden tot overleven. Dat is de kern van de zaak."

Hoe doelloos het ook mag zijn, zinloos is het leven allerminst, betoogt Oudemans. De zin ligt in het spelen van het spel, bijvoorbeeld door het betreden een arboretum, waarin je te tussen de bomen even kunt onttrekken aan de hectiek van alledag. Maar denk niet dat het troost biedt, zegt de filosoof.

„Bij troost geeft iemand om je; de natuur is onverschillig en geeft niks om je. Een boom is van jou afgekeerd, je kunt er niet makkelijk mee communiceren. Social media tussen jou en de boom - dat lukt niet."

VEREENZAAM

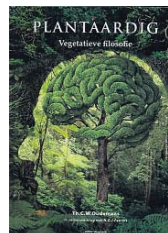
Van je medemensens hoeft je ook niet veel te verwachten, meent Oudemans. „Ze geven geen bal om je. Ze doen wel alsof, maar het is natuurlijk helemaal niet zo." Met name het huidige tijdsgevoel maakt dat heel duidelijk, zegt hij. „We zijn door de techniek meer met elkaar verbonden dan ooit tevoren en toch veel meer op onszelf. Mensen zijn extreem vereenzaamd in onze samenleving; het bevredigt me dat daar zo weinig aandacht voor is."

Buiten daalt de regen gestaag neer op de bomen, maar de bosbouwende filosoof blijft onverwoestbaar vrolijk. „Uiteindelijk, als het er op aankomt - en dat is geen nieuws, dat weet iedereen - sta je er alleen voor. Je bent op jezelf terug geworpen. Dat betekent niet dat je een losstaand individu bent. Je bent verbonden met de natuur, maar je staat op jezelf in die verbondenheid; je kunt je niet buiten, tegenover of boven de natuur plaatsen. Zoals koningin Wilhelmina al zei: 'Eenzaam maar niet alleen'."

Wouter Oudemans lacht uitbundig.

“Hoe doelloos het ook mag zijn, zinloos is het leven allerminst

Th.C.W. Oudemans (ism N.G.J Peters), 'Plantaardig - Vegetatieve filosofie' (203 blz.). KNNV Uitgeverij.

Wouter Oudemans: „Social media tussen jou en de boom - dat lukt niet." FOTO: JAN ZEEMAN